

Zoologické zahrady Karlovarského kraje

- Karlovarský kraj je v současnosti **jediným krajem České republiky, který nemá klasickou zoologickou zahradu**. Málokdo však ví, že myšlenka chovu exotických zvířat má v regionu překvapivě dlouhou tradici a že na území dnešního Karlovarského kraje v minulosti existovalo hned několik menších zoologických zahrad či zookoutků. Jejich historie dnes představuje téměř zapomenutou kapitolu regionálních dějin.
- Za nejstarší zoologickou zahradu na území dnešního Karlovarského kraje je považována **Zoo Am Berg v Mariánských Lázních**. Vznikla již na počátku 20. století, ve stejné době jako první zoologická zahrada v Praze. Nacházela se na svahu nad lázeňským městem a nabízela návštěvníkům kolekci domácích i exotických zvířat. Přestože svou velikostí nemohla konkurovat významným evropským zoologickým zahradám, představovala na svou dobu mimořádně atraktivní turistickou atrakci a patřila mezi první zařízení tohoto druhu v českých zemích. Její existence však byla poměrně krátká a po druhé světové válce již obnovena nebyla.
- Další dnes téměř zapomenutou kapitolou byla městská **zoologická zahrada v Perninku**, která fungovala přibližně od druhé poloviny 50. let do roku 1965. Nacházela se v samotném centru obce mezi dnešní Karlovarskou a Meinlovou ulicí. Přestože šlo o malou zoologickou zahradu, spolupracovala například se Zoo Plzeň, odkud získávala některé chované druhy. V různých obdobích zde mohli návštěvníci vidět makaky rhesus, velblouda, muflony, sibiřského medvěda, lišky, kamerunské kozy, bažanty i další zvířata. Přes drsné klimatické podmínky Krušných hor navštěvovalo zahradu každoročně kolem pěti tisíc lidí. Její zánik souvisel s výstavbou nového obchodního střediska, kterému musel areál ustoupit.
- Historické prameny připomínají také **zookoutek na Andělské Hoře** u Karlových Varů, který sloužil především rekreačním účelům, a **ptačí park v Nejdku**, zaměřený zejména na chov okrasného ptactva. Obě zařízení měla spíše regionální význam a nikdy se nerozvinula v plnohodnotnou zoologickou zahradu. Přesto dokládají, že zájem veřejnosti o chov a vystavování zvířat měl v regionu dlouhou tradici.

- **Po roce 1989** se otázka vybudování zoologické zahrady objevila několikrát v odborných i veřejných diskusích. Argumentovalo se zejména tím, že Karlovarský kraj jako jediný v České republice podobné zařízení postrádá, přestože je významnou turistickou destinací s miliony návštěvníků ročně. Uvažovalo se o menší regionální zoologické zahradě nebo o specializované expozici zaměřené na faunu Krušných hor, lázeňských lesů a západních Čech. Žádný z těchto záměrů však nepřekročil fázi úvah nebo předběžných studií a nebyl realizován.
- Částečnou náhradou zoologické zahrady se staly **menší expozice zvířat**. V Karlových Varech fungovala řadu let **minizoo v areálu rozhledny Diana**, která byla oblíbeným cílem lázeňských hostů i rodin s dětmi. V **oboře svatý Linhart** mohou návštěvníci pozorovat jeleny, daňky a divoká prasata v přirozeném lesním prostředí a **motýlí dům Diana** představuje tropické druhy motýlů. Přesto žádné z těchto zařízení nenaplňuje funkci moderní zoologické zahrady zaměřené na ochranu ohrožených druhů, vzdělávání veřejnosti a vědeckou činnost.
- Absence zoologické zahrady představuje jednu z charakteristických zvláštností Karlovarského kraje. Region je totiž jediným českým krajem, který současně postrádá veřejnou vysokou školu i klasickou zoologickou zahradu. Vzhledem k rozvinutému cestovnímu ruchu, lázeňství a rostoucímu důrazu na environmentální vzdělávání by případné vybudování moderní regionální zoologické zahrady mohlo do budoucna představovat významný rozvojový projekt s přesahem do ochrany přírody, vzdělávání i cestovního ruchu.
- **Motýlí farma Žirovice** představuje jediné specializované zařízení svého druhu v Karlovarském kraji. Tropický skleník umožňuje pozorovat celý vývojový cyklus exotických motýlů – od vajíčka přes housenku a kuklu až po dospělého jedince. Vedle vzdělávací funkce je významnou turistickou atrakcí Františkolázeňska a doplňuje nabídku přírodovědných expozic v regionu. Přestože **nejde o zoologickou zahradu**, představuje jeden z nejvýznamnějších projektů zaměřených na prezentaci živých živočichů v Karlovarském kraji.

Zoo Am Berg (Mariánské Lázně)

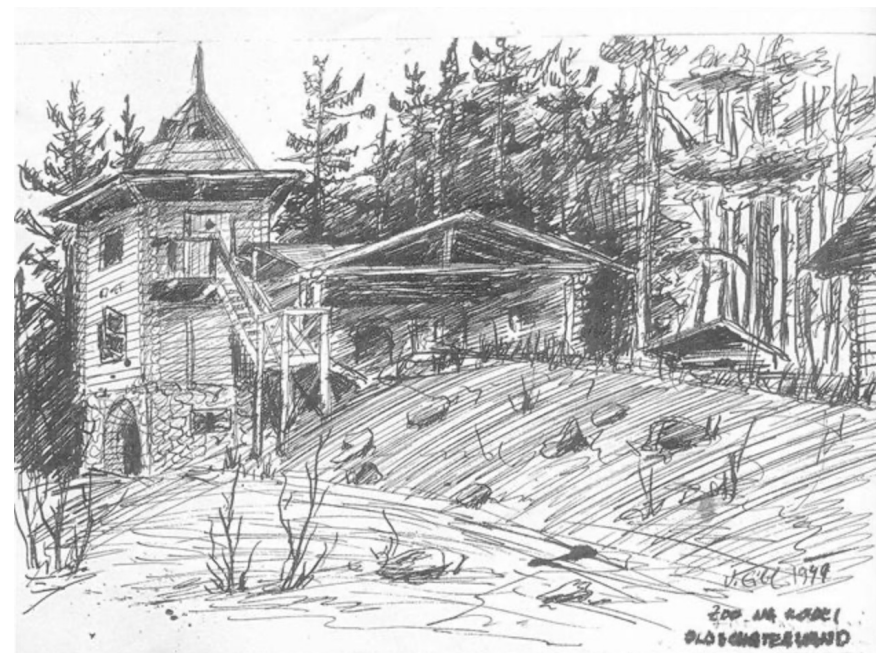
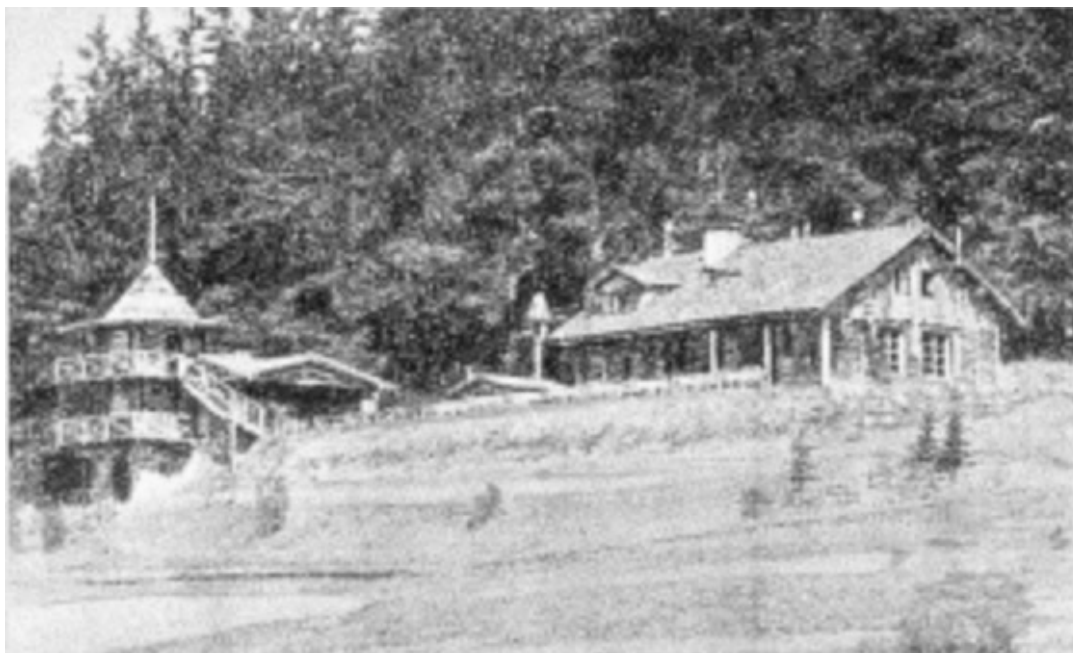
- Nejstarší známá zoologická zahrada na území dnešního Karlovarského kraje vznikla na počátku 20. století v Mariánských Lázních. Nacházela se na svahu „Am Berg“ a byla oblíbeným cílem lázeňských hostů. Chovala domácí i exotická zvířata a patřila mezi první zoologická zařízení v českých zemích. Její provoz skončil před druhou světovou válkou a po roce 1945 již nebyl obnoven.
- **Období existence:** přibližně 1906-1931
Charakter: soukromá zoologická zahrada
Význam: první známá zoologická zahrada v regionu

- Mariánskolázeňská zoologická zahrada měla krátkou, ale zajímavou historii. Stávala na vrchu Klinger (Výhledy), nad Pottovým údolím nad Úšovicemi. Lázeňští hosté na vycházce došli sem pěšky po silnici z Mariánských Lázní do Vlčovic, ze které odbočili na vozovou cestu, lemovanou mladými topoly. Zoo byla neznámou atrakcí, jaká tu široko daleko nikde nebyla. Nejvíce ovšem přitahovala mládež.
- Zoologickou zahradu založil rytmistr ve výslužbě Julian Kreisel. Pocházel z Děčína a říkalo se, že prý je původem Polák. Kreisel tu zčásti zakoupil, zčásti pronajal osm hektarů půdy a koncem dvacátých let si nechal zhotovit projekt zoo. Plány mu připravili architekti Lossow a Kühne z Drážďan. Jejich realizaci provedl mariánskolázeňský architekt Josef Forberich se svým zetěm Ing. Gibitzem. Potřebný kapitál získal Kreisel, jak tehdy alespoň šeptali pomlouvači, z hracích peněžních automatů, které pronajímal lázním a hotelům v městě.
- V neděli 7. června 1931 bylo Mariánskolázeňské zoo slavnostně otevřeno. Centrem areálu ZOO AM BERG, byl dřevěný srub, složený z hrubých smrkových kmenů. Srubu se říkalo „OLD SHATTERHAND“ a byl postaven po vzoru Divokého Západu a vybaven starými loveckými a vojenskými zbraněmi, na zdech bylo paroží a různé zvířecí kůže z cizích zemí. Byly tu rozmanité kuriozity jako kulovnice, revolvery, lovecké zbraně a nechyběly ani staré hodiny, malované truhly, skříně, sochy, historické obrazy, talíře, mísy a džbánky. Na stěně visel vyřezávaný krucifix. Srub sloužil jako kavárna i bar. Reklamní letáček uváděl bar jako „OASE-BLOODY-FO“ se specialitami likérů a vín. Vedle v blízkosti byla restaurace s grilem. Zde se nabízel pestrý výběr včetně rybích specialit. Grilování se provádělo přímo pod širým nebem – na otevřeném ohni se tu opékaly vuřty, což byla tehdy nová, milá, neznámá atrakce pro lázeňské hosty. Hned vedle restaurace pak stála dvoupatrová vyhlídková věž, která, ač nebyla nijak vysoká, poskytovala pěkný rozhled po krajině, především na Plánsko směrem k Přimdě. Velká terasa před srubem byla zaplněna stoly a židlemi a sloužila jako zahradní kavárna. Stranou byla sluneční louka pro opalování.

- Zoologická zahrada měla zvířata v klecích i volně ve výběhu. Velkou radostí dětí byli shetlandští poníci, jejichž chov tu Kreisel založil. Poníci jezdili také v lázních a vozili děti. Přitažlivé byly opičky makakové, velké jen 50-60 cm, pocházející z Jižní Asie.
- Z ptactva tu byli výři (Uhus), sýčkové (Waldohreulen und Waldkauze), jeřábi (Jugendfernkraniche), různé druhy bažantů všech barev (Gold- und Silberfasane), perličky (Perlhühner), jihoamerický pštros (Nandu) a několik řvoucích překrásně zbarvených pávů. Klece byly rozmístěny mezi stoletými borovicemi a smrky a k nim vedly pěšinky. Z antilop se tu předváděly jelení antilopy (Hirschziegenantilopen) a bůvolec stepní. Nacházel se tu i malý medvěd Nasua. Kreisel ukazoval také pižmové krysy (Bisamratten) z Ameriky, které byly dovezeny do Evropy až roku 1906.
- Na výšině v lese byl postaven starý dřevěný kříž ze 17.století, který sem Kreisel odkudsi dopravil, a při cestě, ze které byl výhled do krajiny, byl umístěn ještě jeden stoletý kovaný kříž.
- V roce 1932 v zoologické zahradě přibyli mufloni a dančí zvěř (Mufflon, Damwild), dále orel císařský (Kaiseradler), indiští mungové, jezevec, mýval (Waschbär), lama, domácí čápi, káně-myšilov (Wespenbussard), jihoameričtí papoušci (Mönchsittich), hrdlička chechtavá (Lachtaube), emu, dále plch obecný (Haselmäuse), Bumschläfer, málo známé zvíře mara - vysokonohý hlodavec ze stepí Patagonie aj. Zvláštní hříčkou přírody bylo kůzlátko se čtyřmi rohy.
- Mnoho legrace dávala drzá kavka jménem Jakub, která se vozila nejraději na zádech poníků. Ani srnečkové se nebáli. Procházeli mezi hosty-pijáky kávy a loudili o kostku cukru.
- Zoologická zahrada byla otevřena celoročně - vstup byl 2 koruny, děti do 9 let 1 korunu a školám se dávala sleva a platilo se 50 haléřů za žáka. Zoologická zahrada měla z počátku autobusové spojení od Panoramy.
- Místo mělo jediný problém. Kreiselův pozemek (nazývaný Moorbühl) neměl vodu. Ta se musela vozit - pro zvířata i pro hosty - z Vlčovic. O to se však starali s velkým elánem za malou peněžní odměnu chlapci z Vlčovic, oblečení do křiklavých indiánských obleků (na což byli velmi hrdí) a kočírující vozíky se sudy s vodou, které táhli poníci. Když nebyl žádný malý pomocník, musel Kreisel sám vyjet s poníky pro vodu.

- Na svazích vrchu Klinger směrem k Pottovu údolí jsme nacházeli ještě dlouho po válce stopy Kreiselových pokusných výkopů při hledání vody. Byla tu zašlá vyschlá studánka a hluboko dole, z druhé strany pod vrchem byl drobný minerální pramen s rozpadající se stříškou, nazývaný Skaut. Byl však ze zoo téměř nedostupný. Dnes je pramen upraven i cesta k němu zespodu Pottovým údolím. V létě slouží hostům jako cíl výletů.
- Když přicházelo špatné počasí, rozkřičeli se pávi a jejich volání se rozléhalo široko daleko v okolí. Rytmistr Kreisel procházel mezi hosty rovněž v indiánském oblečení. Po městě jezdíval se starou tatrovkou, pomalovanou křiklavě na způsob Divokého Západu a s reklamou zoo. Byl originálním mužem po všech stránkách. Byl střední postavy, tmavooký, velké zakroucené kotlety, chodíval s bičíkem, na řemeni vodil tři buldoky. Na hlavě míval černou baskickou čapku, nosil jezdecké kalhoty a holinky. Jeho manželka Gerlinda byla z Mariánských Lázní, třebaže se narodila v Košťanech u Teplic (* 7.10.1894); za svobodna se jmenovala Rückelová. Bydleli v domě Klingenberg na konci Karlovarské ulice. Poznali se v Mariánských Lázních za první světové války, ale svatbu měli 23.listopadu 1916 v Praze u sv. Jindřicha.
- Gerlinda Kreiselová (později se psala Beatrix) byla stejně samostatnou duší. Chodila po městě v kalhotách a mužském oblečení, kouřila dýmku a vlasy měla jako muži nakrátko ostříhané. Před sedmdesáti lety bylo takové chování a oblečení ženy naprosto výjimečné - a vyřazovalo ji z tehdejší společnosti. Vždyť ještě v době první republiky bylo vyloučeno, aby se žena na promenádě objevila v kalhotách. Paní Beatrix to však nevydržela. Avšak v létě, když byl rytmistr Kreisel českými orgány zatčen a vězněn v barácích na Ploché dráze, nevydržela obavy z jeho smrti a otrávila se v listopadu 1945 jedem.
- Z doby druhé války chybějí zprávy o zoo. Zdá se, že dále fungovala, což je patrné z toho, že po válce, v roce 1945, se tu objevuje na Zoo am Berg jako národní správce pan Jan NEKVAPIL, který byl od 29.5.1946 též národním správcem Savarinu (Hotel Maxhof, dnes Maxim) a správcem kavárny na golfovém hřišti. Později, již za jiného majitele, Kreiselovo Zoo am Berg vyhořelo. Vládlo podezření, že kavárnu zapálil někdo z Úšovic.

- Místo pak zůstalo opuštěno, zarostlo a po desítkách let je v terénu sotva k nalezení. V padesátých letech se tu objevily letní chaty (první patřila saxofonistovi Janu Novotnému). Když byla vybudována spojovací karlovarská silnice, celé toto, kdysi odlehlé místo dostalo po těchto výrazných terénních změnách docela jinou tvář.
- Co se stalo s Julianem Kreiselem po válce? Vdovec Kreisel zůstal v Mariánských Lázních a pamětníci vzpomínají, že ještě v padesátých letech pracoval na odpočtech plynu či elektřiny. K zoologické zahradě se už nevrátil. V typických holinkách a dlouhém kabátě býval úšovickou figurkou.
- Zoo am Berg leželo na katastru obce Vlkovice a mělo vlkovické čp. 44, po požáru v létě 1951 už nebyla obnovena.

Zoologická zahrada Pernink

- Nejvýznamnější poválečnou zoologickou zahradou Karlovarského kraje byla městská zoo v Perninku. Fungovala od konce 50. let do roku 1965 a ročně ji navštěvovalo přibližně 5 000 návštěvníků. Ve spolupráci se Zoo Plzeň zde byli chováni makaci rhesus, mufloni, velbloud, sibiřský medvěd, lišky, bažanti, kamerunské kozy i další druhy. Areál zanikl kvůli výstavbě obchodního střediska. Dnes tuto historii připomíná Krušnohornická naučná stezka.
- **Období existence:** přibližně 1958-1965
Charakter: městská zoologická zahrada
Význam: největší zoologické zařízení v historii Karlovarského kraje

Vzpomínky na zoo v Perninku

Martin Vobruba, Zoologická a botanická zahrada Plzeň

Ochrana zvířat prováděná formou zoologických zahrad je již dlouhou dobu součástí naší kultury. Hledáme-li dnes zoologickou zahradu v jednotlivých krajích, pak neuspějeme ve dvou – Pardubickém a Karlovarském. Přitom západočeský lázeňský region měl skutečnou zoo, jako jeden z prvních, ve stejný rok jako Praha! Nacházela se v Mariánských Lázních a jmenovala se Zoo Am Berg. Její historií se zabýval Richard Švandrlík. Zpracoval téměř vyčerpávající článek, včetně pramenů, který je umístěn na internetu. Nebyla to však jediná a poslední zoo, která v karlovarském regionu existovala. A protože rok 2015 bude smutným 50. výročím ukončení činnosti jedné z nich, podívejme se, jak asi vypadala.

Přibližně 10 let mělo poměrně prosperující malou zoologickou zahradu horské město Pernink. Plzeňská zoo odtud v letech 1961–1966 přivezla třeba pár makaků rhesusů (září 1966), samce velblouda, poloponyho či muflony, opačným směrem putovaly například kozy kamerunské nebo nepálští bažanti. Smluvním partnerem byl národní výbor, zoo tedy byla zahradou městskou. Dá se předpokládat, že i další zvířata pocházela z okolních zoo. Díky pátrání přítele Petera Janča z Nitry u kronikáře města Perninku, pana Vítězslava Bartoše (a jeho zájmu a ochotě), víme, že zoo ležela uprostřed Perninku v místě vymezeném Karlovarskou a Meinlovou ulicí a musela ustoupit nákupnímu středisku. Datace založení zoo se rozcházejí mezi polovinou 50. let a počátkem 60. let. Periodikum Perninský zpravodaj datuje její zánik na rok 1965. Tehdy zde zůstával ještě sedmiletý sibiřský medvěd, jehož export byl nejsložitější, dále liška uhlířka, bažanti „pávi“ nebo fretka. Předtím byl prodán například jelen, stříbrná liška apod. Zahrada přes drsné klimatické podmínky obce byla populární a vykazovala roční návštěvnost kolem 5 000 osob. Zoo určitě nehostila stovky druhů zvířat, autorovi však jich je jmenovitě známo pouze 15. Autor i redakce proto uvítají jakékoliv vzpomínky či fotodokumentaci na zoo v Perninku.

Z několika malých zoologických zahrad založených v minulosti na Karlovarsku (karlovarská zoo na Andělské Hoře, ptačí park v Nejdku, nebo zmíněná zoo v Mariánských Lázních) se bohužel do dnešní doby žádná nezachovala, a tak zůstává otázkou, zda se Karlovarský kraj přece jen dočká vlastní zoologické zahrady.

Zookoutek Andělská Hora

- V roce 1961 vznikl na Andělské Hoře u Karlových Varů menší zookoutek, označovaný také jako odchovna zvířat. Jeho koncepce byla zaměřena především na původní krušnohorské druhy – jelení zvěř, lišky, jezevce, zajíce a sovy. Záměrem bylo vytvořit základ budoucího **Parku krušnohorské zvěře**, který měl vzniknout v lázeňských lesích nad Karlovými Vary. Projekt však nebyl nikdy dokončen a zařízení během druhé poloviny 60. let zaniklo.
- **Období existence:** přibližně 1961-1968
Charakter: odchovna zvířat a zookoutek
Význam: první pokus o vytvoření regionální zoologické zahrady v okolí Karlových Varů

Ptačí park a zookoutek Nejdek

- Na Křížovém vrchu v Nejdku vznikl již v meziválečném období **Vogelschutzpark** (Park pro ochranu ptactva). Kromě voliérových chovů ptáků zde návštěvníci mohli vidět také srnce, jeleny, ovce, zajíce, plazy, opice nebo dokonce krokodýly. Součástí areálu byl i známý model nejdeckého hradu, dnes označovaný jako „Myší hrádek“. Po druhé světové válce park postupně zanikl a dochovaly se pouze drobné pozůstatky.
- **Období existence:** přibližně 20.-40. léta 20. století
Charakter: ptačí park se zookoutkem
Význam: nejstarší známý zookoutek na Karlovarsku s překvapivě bohatou kolekcí zvířat

Motýlí farma (Motýlí dům) Žírovice

- Jedním z nejpozoruhodnějších přírodovědných zařízení Karlovarského kraje je **Motýlí farma v Žírovicích u Františkových Lázní**, známá také jako **Motýlí dům**. Specializovaná expozice vznikla z celoživotního zájmu entomologa **Stanislava Macka**, který se chovu tropických motýlů věnoval již od počátku 90. let 20. století. Pro veřejnost byl tropický skleník otevřen v roce **2001** a postupně se stal jednou z nejvýznamnějších atrakcí Chebska zaměřených na živou přírodu.
- Srdcem areálu je vytápěný tropický skleník, ve kterém volně poletují desítky druhů motýlů z Afriky, Jižní Ameriky, jihovýchodní Asie a Austrálie. Návštěvníci zde mohou sledovat celý vývojový cyklus motýlů – od vajíčka přes housenku a kuklu až po dospělého jedince. Součástí objektu je rovněž rozsáhlá entomologická sbírka preparovaných motýlů z celého světa, doplněná výukovými materiály o biologii a ochraně těchto živočichů.
- Přestože Motýlí farma není zoologickou zahradou v pravém slova smyslu, představuje **jediné specializované zařízení svého druhu v Karlovarském kraji** a významně rozšiřuje nabídku přírodovědného vzdělávání i cestovního ruchu. Společně s přírodní rezervací Soos, oborou svatý Linhart a motýlím domem Diana v Karlových Varech tvoří důležitou součást přírodovědných expozic regionu. Díky své dlouholeté činnosti patří mezi nejznámější soukromé entomologické expozice v České republice.
- **Období existence:** od roku 2001 (kořeny chovu od počátku 90. let 20. století)
Charakter: soukromá specializovaná expozice tropických motýlů
Zakladatel: Stanislav Macek
Význam: jediné zařízení svého druhu v Karlovarském kraji a jedna z nejstarších veřejně přístupných motýlích farem v České republice

